

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Venerabilis Patris Thomæ à Jesu ... Opera Omnia

Homini Religioso Et Apostolico Tam Qvo Ad Vitæ Activæ, Qvam Contemplativæ functiones utilissima, Duobus Tomis Comprehensa. In Qvibvs Singvlari Pietate, Varia Ervditione Clariori Et Breviori Stylo Continentvr Et Explicantvr ...

Tomás <de Jesus>

Coloniæ Agrippinæ, 1684

Caput XIV. De labore manuum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38601

melitas *Et loriam* (1. Thell. 5. inquit) *charitatis*. Ipsa nempe est, que vitalia pectoris nostri circundans atque communiens, letalibus perturbationum objecta vulneribus contrarios retundit ictus, nec ad interiore hominem nostrum jacula diaboli penetrare permittit. Omnia enim suffert, omnia patitur, omnia sustinet.

Et galeam, Vem salutis. Galea munimen capiti est. Quia ergo caput nostrum est Christus, debemus istud semper spe futurorum bonorum, veluti inexpugnabili galea, in cunctis tentationibus ac persecutionibus communitis: & principaliter fidem ejus illasam atque integram

stos Joan. Bachonium, Joan. Soreth, Hieron. Gratian, quos referi etiam ac sequitur P. Lezana Tom. 5. in mari magn. Curm. n. 143 licet alii, ut cit. Joan. a JESU MARIA & Franc. hunc locum exponant de communitibus seu privatis colloquiis Religiosorum, ita ut Regula velit illa de bere semper esse de DEO, rebosque divinis.

custodire. Aliis enim membris truncatum quempiam licet debilem, possibile tamen est, utcumque superesse: sine capite vero nemini vel brevis vite spatium prorogatur. *Et gladium spiritus, quod est verbum DEI. Penetrabilis namque est omni gladio ancipiti, & peringens usque ad divisionem anima ac spiritus, compagum quoque & medullarum, & discretor cogitationum, & intentionum cordis, dividens (scilicet) & abscidens quicquid in nobis carnale tenuerit repererit.* Quibus armis quisquis fuerit communitus, ab hostium semper telis ac depopulatione defensus, non ut captivus, ac subditus ad hostilem cogitationum terram constrictus, depretdanum vinculis abduceatur, nec audiet per Propheram Baruch 3. *Quare inveteratus es in terra aliena? sed quasi triumphator ac victor in illa, quam voluerit, cogitationum regione consistet.* Hactenus Cassianus, quibus opimè explicat arma spiritua lia, de quibus in hoc Cap. mentio fit.

CAPUT XIV.

De labore manuum.

TEXTVS.

De labore manuum *Pach. à n. 35. usque ad 100.* *Basil. in Reg. fusi. Reg. 37. 38. 39.* *sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. Nam cum essemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis, Quotiam si quis non vult operari, non manducet.* *D. Bene. Cap. 48. 57 & 56* *Franc. 5.* *Reg. Soc. 174 3. p. 61. n. 6.* *Reg. Monach. c. 17*

Faciendum est vobis aliquid operis, ut semper Diabolus inveniat vos occupatos: ne ex otiositate vestra aliquem intrandi aditum ad animas vestras valeat invenire. Habetis in hoc B. Pauli Apostoli magisterium pariter & exemplum, (in cujus ore Christus loquebatur) qui positus est à DEO prædicator, & doctor gentium in fide, & veritate; quem si sequuti fueritis, non poteritis aberrare. *In labore, inquit, & fatigatione fuimus inter vos, nocte, & die operantes, ne quem vestrum gravaremus: non quasi nos non haberemus potestatem, sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. Nam cum essemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis, Quotiam si quis non vult operari, non manducet. Audivimus enim inter vos quosdam ambulare inquietè, nihil operantes: is autem qui huiusmodi sunt, denuntiamus, & obsecramus in Domino IESU Christo, ut cum silentio operantes, panem suum manducet. Hac via sancta est & bona: ambulare in ea,*

GLOSSA II.

In hoc Capite labor manuum præcipitur, ac variis Scripturæ testimoniis commendatur. Circa hoc Cap. scdm dubium se offert, quare Regula, cum laborem manuum & silentium præcipit, pro horum confirmatione tot Scripturæ testimoniis utatur: cum alia majora præcepta Oper. T. 2. Cap. 32. Quod quamvis labor manuum ferè in omnibus part. 2. Religionum Regulis decernatur, maximè tamen solitariam vitam agentibus erat necessarium: & ideo tantopere à Regula commendatur, ita, ut sapientissimus Waldensis noster citet à S. quem supra in Cap. 8. de non habendo proprium Elia co-reverimus, quatuor nostræ Regulæ potissimum piose & institutiones designet: nempe, meditari in lege Domini intra proprias cellas: laborare manibus: silentium horis statutis servare: & penuriam vitæ. Hæc igitur ratio est, quare labor manuum ita strictè præcipitur. Quibus alia ratio addi potest: quia labor hic præcipuè ad cellæ jugem custodiam ordinatur. Quare, cum Regula nos manere in cellis semper præcipiat, rectè tan-

quam medium necessarium ad consequendam hanc cellulæ custodiam, laborem manuum in hoc Cap. præteribit: de quo infra latius dicemus.

Circa hunc Regulæ articulum, multa de manuum labore adduci possent: omnia tamen ad hæc erunt reducenda. *Primum*, ut disseramus, quam utilis ac commendatus semper in Religionibus fuerit hic labor. *Secundum*, quid nomine hujus laboris intelligatur; & qui labores maximè Religiosis congruant. *Tertium*, quo sine in Religionibus labor manuum fuerit introductus. *Quartum* de modo laborandi, ut sine distractione, & dispendio spiritus fiat. *Ultimum*, qui sint, qui in Religionibus laborare manibus teneantur.

D V B I V M I.

A quo tempore in Religionibus corporales labores fuerint in usu.

In primis ab Apostolorum tempore, qui vetè Ab Apo- Religiosi fuerunt, hoc exercitium fuisse in usu, *Itolorum Paulus*

Paulus Apostolus suo exemplo & doctrina 2. ad Thess. 5. & alibi docet. Imò & de omnibus Apostolis Hieron. ad Rusticum idem testatur: cui consonat Benedictus in Regula capitulo 48. cum ait: Tunc vero monachi sunt, si de labore manuum suarum vivunt, sicut & Patres nostri, & Apostoli. Hæc Benedictus. De omnibus etiam Apostolis loquutus est Paulus 1. ad Cor. 4. Laboramus operantes manibus nostris.

Deinde in primordiis fidei, pauci illi, probatissimi tamen monachi, qui à B. Evangelista Marti- co (qui primus Alexandria Pontifex præfuit,) normam suscipere vivendi, maximo fervore, (ut Cassianus lib. 2. instit. Cap. 5. ex historia Ecclesiastica refert) scripturarum divinarum lectionibus, orationique, & operibus manuum diebus ac noctibus incubabant. Inde Anachoretarum Princeps, Paulus, & Antonius, qui prædictis temporibus florere, manibus diu noctisque laborarunt.

De Paulo Cassianus lib. 10. Cap. 24. narrat, quod, cum per anni spatium antrum ejus opere manuum suarum fuisset impletum, id, quod sollicita cura laborarat singulis annis, supposito igne concremabat. De Antonio Hieronymus in ejus vita, illum assidue manibus laborasse tradit. Hocque fuisse tam Anachoretis, quam Ægypti Monachis exercitium usitatissimum, variis in locis Cassianus refert, præcipue verò lib. 2. instructionum Cap. 3. & lib. 5. Cap. 37. 38. & 39. Maxime verò libro decimo per totum, & demum collatione 24. Cap. 11. & 12. ubi docet, antiquos monachos maxime delectari ex Agape sustentari.

Est autem Agape nomen Græcum, quod Græcè idem, quod Latine dilectio & caritas, sonat. Ac proinde translatum est, ut etiam significet quicquid in egenos, & pauperes erogatur: ut videre est apud Tertull. lib. ad Martyres, de his, qui in carcere detinebantur: apud Erasmum in scholiis in Epistolam D. Hieronymi ad Eustoch. & inter alios, pulchre apud Covari. Cap. ult. de testam. n. 2. ubi vim ac proprietatem hujus nominis explicat. Cassianus verò d. collat. 24. & collat. 16. Cap. 14. per Agapen intelligit id, quod otiosis hominibus, & non laborantibus à quibuscunque tribuitur, ut notat Henric. Chiquius in annot. ad Cassianum verbo (Agape). Hæc obiter dicta sunt, ut unicuique sit facile advertere, apud illos Monachos nefas reputari, ex Agape sustentari.

Quare D. Hieron. ad Rusticum ait: Ægyptiorum Monasteria hunc tenent morem, ut nullam absque opere, aut labore suscipiant. Et ut ad Regulas Patrum accedamus, in primis Pachomius, qui Regulam ministerio Angelorum suscepit à num. 35. usque ad 100. tam laborem, quam modum in eo à monachis servandum præscribit.

Basilii quoque in suis Regulis, tam in his, quas fufius explicat, maxime interrogazione 37. 38. 39. 40. & 42. quam in his, quas compendio tradit, variis in locis studium hoc laborandi suis monachis commendavit, ita, ut maxima suæ Regulæ pars in operatis artibus, & eorum instrumentis ordinandis, ac regendis versetur.

Divus Benedictus Cap. 48. sua Regula de opere manuum quotidiano, & Capite 57. de artificibus Monasterii statuit. Neque his contentus, deinde Cap. 66. in suis Monasteriis omnes artes mechanicas, si possibile esset, à Monachis optat exerceri.

Divus Augustinus integrum librum de opere Monachorum scripsit: & in sua Regula omnes tam rusticos, quam senatores ad labores invitavit. Apud Catholiensem etiam Regulam sive statuta, hoc esse præceptum, manifestè doce: Divus Bernardus in ea Epistola, quam ad ipsos sub nomine, Fratrum de monte DEI, scripsit.

Nec Divus Franciscus hujus fuit observantia: S. quolibet cum laborem manuum in Regul. Cap. 5. que Frater constituit, & in suo testamento, Laborant (dicat) fratres manibus: quia & ego manibus laborabam.

Et S. Ignatius suæ Societati hunc etiam manuum laborem tercia parte suarum Constitutionum Capitulo primo num. 6. commendavit. Nostra Regula tot antiquorum Patrum monumentis instructa, suo studio ad manuum laborem suos professores provocat, ut videre est in hoc capite, ubi Apostoli exemplo ac scripturæ testimonio ad hoc studium invitatur. Quæ autem sit causa, cur ita potissimum in nostra Regula hoc laborandi studium commendetur, ex sequenti Dubio fiet manifestum.

DUBIUM II.

Ad quem finem labor manuum in Religionibus commendetur.

Secundum verò, quod examinare in initio bu- S. S. Cap. proposueramus, quem scilicet scopum tot Patres, qui uno consensu corporalem laborem Religiosis injungunt, habuerint, facile erit ex eorum sententia elicere.

Primo igitur labor corporalis destinatus fuit ad quærendum victum. Unde primo homini dictum est: In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Vindicandus est Cassianus Collat. 24. Cap. 11. & 12. & lib. 5. Cap. 37. 38. & 39. Constat enim, suis laboribus multos, imò ferè omnes Anachoretas, & antiquos Monachos victitasse: nec penuria quidem victus, (quia multis quotidiana parentum, vel aliorum præsidia non deficiebant,) sed potius majoris nuditatis, & paupertatis fervore, noluisse alienæ operationis agape, id est, elemosynæ fulciri: ut scribit idem Cassianus dict. Collat. 24. Cap. 12. Quare proprium victum propriis sudoribus & laboribus acquirebant. Unde D. Hieronymus ubi supra: Non tam propter victus necessitatem, quam propter animæ salutem. Quasi doceat eos victum laboribus acquirere, non tam ob victum parandum, quam ob spiritualem profectum. Imò etiam D. Basilii, ubi supra suorum Monachorum laborem expressè ad victum parandum refert. Et denique D. Franciscus in d. Cap. 5. mercedem temporalem pro labore fratrum, dum in pecunia non sit, exspectare vult.

Secundò ordinatur ad tollendum otium. Quare Eccl. 3. dicitur: Misse servum suum in operationem, ne vacet: multam enim malisiam docuit otiositas. Vide Divum Bernardum ad Fratres de monte DEI: Omnium autem tentationum, & cogitationum malignarum, & inutilem sentina, otium est: summa etenim mentis malitia est otium inertis.

Tertio ordinari potest ad elemosynas faciendas: & sic Paulus ad Ephes. 4. monet Fideles, ut laborent manibus: ut habeant (inquit) unde tribuant necessitatem patienti. Et de Monachis Ægypti docet D. Bernardus in Epist. ad Fratres de monte DEI, suis laboribus pauperes, & op- pressos

S. quolibet cum laborem manuum in Regul. Cap. 5. que Frater constituit, & in suo testamento, Laborant (dicat) fratres manibus: quia & ego manibus laborabam. Et S. Ignatius Soc. alumnus.

Ob quæ ad quærendum victum. Unde primo homini dictum est: In sudore vultus tui vesceris pane tuo. Vindicandus est Cassianus Collat. 24. Cap. 11. & 12. & lib. 5. Cap. 37. 38. & 39. Constat enim, suis laboribus multos, imò ferè omnes Anachoretas, & antiquos Monachos victitasse: nec penuria quidem victus, (quia multis quotidiana parentum, vel aliorum præsidia non deficiebant,) sed potius majoris nuditatis, & paupertatis fervore, noluisse alienæ operationis agape, id est, elemosynæ fulciri: ut scribit idem Cassianus dict. Collat. 24. Cap. 12. Quare proprium victum propriis sudoribus & laboribus acquirebant. Unde D. Hieronymus ubi supra: Non tam propter victus necessitatem, quam propter animæ salutem. Quasi doceat eos victum laboribus acquirere, non tam ob victum parandum, quam ob spiritualem profectum. Imò etiam D. Basilii, ubi supra suorum Monachorum laborem expressè ad victum parandum refert. Et denique D. Franciscus in d. Cap. 5. mercedem temporalem pro labore fratrum, dum in pecunia non sit, exspectare vult.

Altera otii vitæ.

Tertia elemosynas faciendi. Ephes. 4.

IN IESU

Spirit. II

III

26

truncum tamen est. rō nemini. Et gladio. Et usque ad. queque & in. scindens. repetitur. tus, ab. de defen. hlem co. danium. ophetam. am vo. laciens. spiritus. Hoc tra. SS. PP. mo. numenta. alique. Ecclesia. stice Hi. stonia. Quid per. Agapen. intelligatur. Omnium. Religio. num Re. gula: ac. Fudato. res ma. nuum la. bore suis. affectis. comenda. runt. Ab Apo. stolorum

Quarta
retracta
di con-
cupiscen-
tiam.
2. ad Cor.
6.

pressos in civitate existentes sustenisse. Quod
latius prosequitur Cassianus lib. 10. Cap. 22. ad
concupiscentiam reprimendam, in quantum
his laboribus maceratur corpus. Unde secunda
ad Cor. 6. dicitur: *In laboribus, in ieiuniis, in vigiliis*
&c. Et has duas ultimas rationes, ob quas labor
instituitur dicitur, tradidit Divus Basilus in Regul.
fusior. interrogat. 37. Cum non solum (inquit) pro-
pter corporis castigationem sit nobis utilis talis vita
ductus: sed etiam propter dilectionem erga proxi-
mum: ut etiam debilibus fratribus per nos exhibeat
DEUS sollicitudinem iuxta formam in Actibus Cap.
20. ab Apostolo datam, dum ait: *Omnia ostendi*
vobis, quod sic laborantes oportet subvenire infirmis.

Et denique labor manuum alios fines parti-
culares respicere potest: precipue vero mansio-
nem in cella, & quietem corporis, ac mentis: de
quo sine memini, me dixisse in praefationibus,
difficultate quarta. Et hic erat potissimum scopus,
(ut ibi Cassiano teste adducebamus) ob quem
Eremita laborem manuum confectabatur.

Quod vero hunc, & alios fines, & fructus hic
labor respiciat, docet idem Cassianus lib. 10. Cap.
24. ubi loquens de Paulo Eremita, sic ait: *In tan-*
tum probans, sine opere Eremita, neque in loco posse
monachum perdurari. Neque ad perfectionis cul-
men aliquando conscendere: ut cum hoc fieri nequa-
quam necessitas victus exegerit: pro sola purgatione
cordis, & cogitationum soliditate, ac perseverantia
cellae, vel aedia ipsius victoria & expugnatione, per-
ficeret. Hoc ipsum confirmat D. Bernardus in
Epist. ad Fratres de Monte DEI: ubi, laborem ma-
nuum ad spirituales profectum fuisse introdu-
ctum, docet.

Legend.
nostr. Fr.
cisc. qui
otiosita-
tis pluri-
ma atque
gravissi-
ma mala
uberri-
me de-
scribit in
eoment.
hujus ca-
pituli Re-
gul.

Communiter tamen & maxime is labor in
Religionibus est commendatus ad fugiendum
otium, & ejus damna declinanda. Sic in primis
expresse Hieronym. dist. Epist. ad Rusticum docet:
Aegypti (ait) monasteria hunc tenent morem, ut
nullum sine labore suscipiant, non tamen propter vi-
ctus necessitatem, quam propter animae salutem, ne
vagentur permissis cogitationibus. Eadem occa-
sione motus D. Benedictus Cap. 48. sua Regula
laborem commendat, dicens: Otiositas inimica
est anima: & ideo certis temporibus occupari debent
Fratres in labore manuum. Basilus ut supra inter-
rogatione 37. inter alias rationes ad vitandam
legnitiam, laborem praecipit: quatenus interrog.
42. pro praecipuo scopo hujus laboris, aliorum
Fratrum indigentiam sublevare constituat. D.
Augustinus pro laboris fine, otii fugam assignare
videtur: dum in Regula ait: *Nullo modo decet,*
ut in ea vita, ubi senatores sunt laboriosi fiant opifi-
ces otiosi. De hoc argumento plura apud Cassia-
num locis citatis inveniemus: potissimum vero
toto lib. 10. ubi postquam praecedentibus capituli-
bus, ex sententia Apostoli mala, quae ex otiositate
provenire solent, numeravit, demum Cap. 14. de
Apostolo loquens, sic concludit: *Causas tanto-*
rum ulcerum, quae de radice otiositatis emergunt, uno
laboris salvari praecepto curavit, ut periculosissimus Me-
dicorum, ceteras quoque valetudines malas eodem
essente pullulantes, sciens protinus extinguendas, ori-
gine morbi principalis extinxisse. Haec Cassianus.

Cujus, non abs re erit, aliqua alia breviter re-
fertur testimonia. Is enim dicto lib. 10. Cap. 8.
sic ait: *Qua fiducia otiosis manibus grati panem com-*
medere audebimus, quem vas electionis, Evangelica
solicitudine & praedicatione constructus, sine opere
manuum comedere non presumit? sed in labore (in-

quin) & fatigatione, nocte & die laborantes, ne
quem vestrum gravavimus. Et in Cap. 9. Nec ta-
men, se solum taliter inter eos conversatum fuisse, re-
statatur, ne forte non magna ne generalis via retur
hac forma, si ipsius tantum traderet, ut exemplo: sed
etiam omnes, qui erant cum eo ad ministerium Evan-
gelij deputati, id est, Sylvanum & Timotheum, qui
hac eadem cum eo scribunt, asserit, simul opere labo-
rassent. In eo etiam quod dicit, ne quem vestrum gra-
vavimus, reverentiam eis incurrit magis. Si
enim ille, qui Evangelium predicabat, signis illud vir-
tutibusque commendans, ne gravaret quempiam gra-
tis panem manducare non audeat: quomodo illi non
existiment se gravare, qui quotidie cum otiosis va-
cantesque praesumunt? Et multis interpolatis,
tandem in Cap. 22. concludit intentum, dicens:
Hic itaque exemplum per Aegyptum Patres instituit,
nullo modo otiosos esse Monachos, ac praecipue juvenes
patiantur: Alium otiosum, & profectum patientiam,
& humilitatis sedulitate opere merentis. Et non
solum, à nullo quicquam ad usum victus sui accipere
sinunt: sed etiam de laboribus suis non tantum sa-
pervenientes ac peregrinos resicunt fratres, verum
etiam per loca Libya, qua sterilitate & fame labo-
rant, nec non etiam per civitates, his, qui squalere
carceris contascunt, immanem conferentes duri-
gunt alimonia victusque substantiam de fructu ma-
nuum suarum, rationabile ac verum sacrificium Do-
mino tali oblatione se offerre credentes. Et in Cap. 23.
Unde haec est apud Aegyptum ab antiquis Patri-
bus sancita sententia: *Operantem Monachum uno*
damone pulsari, otiosum vero innumeris spiritibus de-
vastari. Haec pauca de multis ex Cassiani libro
praefato.

Divus quoque Franciscus Cap. 5. sua Reg. sic
ait: *Laboret fideliter & devote, ita, quod exclusis*
otio inimico &c. Et tandem in Regula hic etiam
finis labori praefigitur, dum inquit, *Faciendum*
est vobis aliquid operis, ut semper diabolus inveniat
vos occupatos, ne ex otiositate vestra aliquem in-
trandum aditum ad animas vestras valeat invenire.
Quae verba omnia fere ex Divo Hieronymo ad
Rusticum transcripta videntur.

Et licet hic alius finis à Regula non praescri-
batur: tamen non est dubium, (ut in superioribus
diximus) ad custodiam cellae, & ad declinandas
cogitationes, ne extra illam vagentur praedi-
ctum etiam manuum laborem ordinari. Nam
cum in hoc Cap. supponatur, Fratres in cellis affi-
duae orationi, & meditationi vacantes commo-
raturus, eis aliquam occupationem indicit: ne
(inquit) dum diabolus vos otiosos inspexerit,
aliquem ad animas vestras aditum inveniat. Et
sic ab oratione perturbet, aut à cella extrahat, &
inquietos, & gyrographos reddat. Quae quo
ordine, quibusve insidiis, is adve. sariis conetur,
oprimere (ut solet) Cassianus libro decimo institu-
tionum depinxit: & simul nostrae professionis
formam delineavit.

Qui cum miserabilem (inquit) obsiderit mentem,
horrorem loci, & fastidium cella gignit, & ad omni
opus, quod intra eam fieri debet, inertem monachum
facit, & aliis innumeris machinationibus infestat, donec
infelix anima aedia spiritu victa, aut in somnum
compellatur concideret, aut relicta cella, in consola-
tionem hujus impugnationis, aliorum Fratrum
cella & consolationem consuecat acquirere. Cum au-
tem jam viderit inimicum in conserto praesidio
sibi terga vertere: fortius & frequentius eum
impugnat, donec paulatim protrahat à cella, sua pro-
fessionis

Prædica
Monachorum
Aegypti
sententia

Qui la-
bores
Religio-
nis maxi-
me con-
veniant
ex Regu-
la & fir-
mij
cujusque
Religio-
nis des-
medan

Variatio
tes &
technæ
Diaboli,
quibus
Monachum
conterit
cella &
solitudi-
ne extra-
hete in-
tuitur.

sessionis incipiat oblivisci, qua non est aliud, quam
jugis contemplatio divina puritatis: qua non alibi
potest, nisi in silentio, & jugi cella perseverantia, ac
meditatione acquiri. Hæcenus Cassianus, qui Cap.
6. ejusdem libri latius prosequitur hanc dæmonis,
contra Monachos otiosos pugnam.

Et denique nostra Regula laborem manuum
instituit, quia, cum Religiosi tunc in eremis de-
gerent, nec haberent prædia, possessiones, neque
illos redditus, non poterant aliter sustentari.

D V B I V M III.

Quæ sint, quæ sub labore manuum
comprehendantur? & de labo-
ribus, qui maximè Reli-
giosis conveniunt.

PRIMA pars hujus Dubii resolvenda est ex his,
quæ docet D. Thom. 2. 2. q. 187. art. 3. in cor-
pore, sub opere, nempe manuali, intelligi omnia
officia humana, ex quibus homines licitè victum lu-
crantur, sive manibus, sive pedibus, sive lingua fiant.
Vigiles enim, & cursores, & alij hujusmodi suo labore
viventes, intelliguntur de operibus manuum vivere.
Nam cum manus sit organum organorum, per opus
manuum omnis operatio intelligitur, per quam ali-
quis licitè potest victum lucrari. Hæc D. Thomas.

Unde, non solum sub labore manuum com-
prehenduntur artes mechanicæ, quæ licitè à Re-
ligiosis exercentur, ut furoria, textoria, ædifica-
toria, fabrilis lignaria, vel ferraria, & agricultura,
de quibus D. Basilius in Regul. suff. interrogazione
38. D. Benedictus Cap. 66. sua Regul. sed etiam
alia ministeria, in quibus præcipue labor corpo-
ris exercetur, ut sunt alia officia Monasterii, ut
Procuratoris, Oeconomi, Ostiarii, Sacristæ, In-
firmarii, & denique omnia ista ministeria, quibus
licitè seculares victum lucrantur. Et ob hanc rati-
onem ad manuum labores reducuntur lectio-
nes quæcumque sive Theologicæ, sive Gram-
maticæ: nam lingua in hoc casu (ut docet Divus
Thomas) nomine manus comprehenditur. Quæ
Religiosi, qui annuos redditus habere non
possunt, licitè ob hos labores possunt eos acqui-
rere.

In celebrandis autem divinis officiis, & si lin-
gua laborat, quia tamen principaliter hic attentio
mentis & devotio consideratur, magis ad labo-
rem mentis operationes hæc reducuntur: quia in
his oportet, ut à principali fiat denominatio:
quamvis maximam partem de labore manuum
(in sensu, in quo hic loquimur) habeant. Et ob id
ex hac parte orationes (ex justitia) lucrative sunt
victus, & labores manuum dicuntur.

Qui verò labores Religiosis maximè conve-
niant, hoc præcipue pensandum erit ex fine, &
Regulis uniuersisque instituti. In uniuersum ta-
men omnes prædicti laborandi modi conue-
nientes sunt, ut ex D. Basilio, Cassiano, Benedi-
cto, Hieronymo, Francisco, & Augustino, de
operibus monachorum, licet colligere: quorum
alii aliquas ex prædictis artibus, alii alias com-
mendant: quamvis Cassianus Collat. 24. Cap. 12.
affirmit, Ægypti monachos agriculturam ob di-
stractionem, quam causat, non exercuisse. Cujus
rei causa (inquit) Omnem amcenæ habitationis
gratiam devitamus: squalentesque naturali ama-
ritudine arenas, & peruitas falla inundatione re-

giones cunctis mundi hujus opibus præponi-
mus: ut non solum frequentias hominum ob-
tentu in via solitudinis declinemus, sed etiam ne-
quaquam nos ad qualicumque culturæ disten-
tionem uberis soli natura sollicitet, per quam
mens ab illa principali observatione cordis di-
stracta, (spiritualibus studiis redderetur effecta.
Hæc Cassianus: qui ob prædicta incommoda,
Ægypti Patres tantum eos labores, qui intra cel-
lam perfici possent, elegisse testatur. Tractat verò
de hoc præcipue lib. 2. Cap. 10. Et omnes Patres
in hoc conveniunt, ut illæ artes sive labores inter
Monachos exercentur, quorum exercitium spi-
ritus profectum non impediatur.

Inter quos, omnium optimè D. Basilius his
verbis docuit: Communiter illæ artes eligenda sunt,
quæ pacem ac tranquillitatem vita nostra conservant,
neque multo negotio ad parandum propriam mate-
riam, opus habentes, neque multa sollicitudine ad ea
quæ facta sunt vendenda, item quæ nec congressus vi-
rorum ac mulierum indecoros aut nocivos nobis pa-
riant. Et infra: adificatoria, & fabrilis lignaria,
itemque ferraria, & agricultura, quia necessaria vi-
ta sunt, à nobis rejici possunt: præterquam ubi aut tu-
multus nobis inducant, aut vita fratrum unitatem di-
strahant: tunc ipsius necessario devitemus, præferen-
tes artes, quæ nobis vitam indistrahant, & Domino
absentem conservant: & quæ neque à Psalmodia,
neque oratione, neque reliquo bono disciplina ordine
nos distrahant: alioqui, ubi principale institutum
non laeditur, agricultura præferenda est. Hæc Basilius.

Bernardus quoque in Epistol. ad Fratres de
monte Dei, Operandum est (inquit) aliquid mani-
bus, quod spiritualibus studiis delectationem conser-
vet, & nutriat. Et infra: Non spiritualia exercitia
sunt propter corporalia, sed corporalia propter spiri-
tualia: & sic cum in adiutorium spiritualium studij ne-
cessaria sint, non tamen ad hoc æque semper conveni-
re videntur omnia corporalia exercitia, sed quæ cum
spiritualibus propiore videntur habere similitudi-
nem: sicut ad adificationem spirituales, mediari
quod scribatur, vel scribere quod legatur. Hæcenus
Bernardus: qui inter labores manuum, studium
scribendi aliis præferre videtur: quod ante præ-
dixerat Chrysostomus, qui in Epistola ad Timoth.
homil. 14. de monachis sui temporis loquens,
ait: Post completum Orationis officium, scribendis li-
bris operam dabant. Denique D. Hieronymus ad
Rusticum, inter alia opera & labores, quæ ibi de
Monachis refert: Scribebantur (inquit) libri, ut
manus operarentur cibum, & animus lectione satu-
raretur.

Ex his ergo Patrum testimoniis hoc unum
colligendum est, in quo & omnes conveniunt,
eos labores à Religiosis assumendos esse, qui spi-
ritum & devotionem non extinguant: qui ani-
mum non distrahent: ac denique tales, quorum
occasione secularibus immiseri non cogantur:
Et ratio ipsa demonstrat: nam cum ii labores ad
majorem spiritus profectum assumantur, eorum
utilitas pensanda est ex ordine ad hunc finem.
Quare in tantum hoc laboris studium utile erit,
in quantum hujus finis assequutioni non obstat.
Et quamvis hic labor ad omnes Religiosos per-
tineat: principaliter tamen junioribus utilissimus
est. Unde Cassianus lib. 10. Cap. 22. Ægyptios
monachos profectum sedulitate operis metiri
solitos esse, commemorat, ut supra reculimus.

D V B I V M IV.

Quomodo sit laborandum, ut laboris fructibus non frustremur?

EX dictis facile licet colligere, ea ratione & modo labores suscipiendos esse, ut fini, ad quem destinantur, conveniant: hoc est, tali solitudine & studio fiant, ut animum non dissolvant, neque ab oratione distrahant. Quare Divus Franciscus rectè in sua Regula capite 5. sic monet: *Laborent fideliter & devote, ita, quod orio secluso, orationis & devotionis spiritum non extinguant, cui debent cetera deservire.* Hæc Franciscus. Et constat etiam ex his, quæ præcedenti Dubio diximus.

Sed qua ratione id fiet, ut laboribus intentus quis spiritum non extinguat, opus est explicare. Divus Basilius in Regg. fuff. interro. 37. ita esse laborandum docet, ut *interim (ut ipse ait) manus ad opera moveamus, & aliquando etiam lingua, ubi hoc possibile, & utile fuerit ad fidei adificationem, (sive minus corde) in Psalmis, & hymnis, & spiritualibus cantilenis DEUM collaudemus: (velut scriptum est ad Ephes. 5.) & orationem inter opus explicamus, gratias quidem agentes ei, qui vires manuum ad opera dedit, & sapientiam mentis ad capiendam scientiam.* Et infra: *Orantes autem, dirigantur opera manuum nostrarum ad scopum complacentiæ erga DEUM: sic enim & animi intentionem acquirimus, ubi in unaquaque actione successum operum à DEO petiverimus, & gratiarum actionem ei, qui dedit, persolverimus, & scopum complacentiæ erga ipsum observaverimus.* Nam si hæc hunc modum non habuerint, quomodo possunt mutuo contingere ea, quæ ab Apostolo dicta sunt prima ad Thimothæum 5. nempe, *indefinenter orare: & illud, Nolite & die operantes?* Hoculque Basilius: ubi rectè docuit, tum quomodo laborandum sit, tum etiam quomodo connecti possint hæc duo, labor assiduus, & oratio ac meditatio continua.

August. in Epistola ad Probam, monet, in omnibus negotiis & curis, quæ se offerunt, ne oratio repelcat, oportere certis verbis animum subinde excitare. Et idem de operibus monachorum Cap. 17. ait: *Cantica divina cantare etiam manibus operantes facile possunt, & laborem ipsum tanquam divino zelemate consolari. An ignoramus, opifices quibus vanitatibus, & plerumque etiam turpitudinibus theatricarum scularum donent corda & linguas suas, cum manus ab opere non recedant? Quid ergo impedit, servum DEI operantem manibus, in lege Domini medicari, & psallere nomini DEI altissimi? Hæc ille.*

Divus Hieronymus lib. 2. de officiis Cap. 5. Operantur autem manibus ea, quibus & corpus pasci possit, & à DEO mens impediri non possit. Hæc de monachis suæ ætatis. Quare sanctus Callianus in collatione Abbatis Isaac, *Nulla opera aggradienda esse (ait) nisi prius illa communi Ecclesia oratione, DEUS in adiutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me festina, armaremur.* Plura de hoc noster sapientissimus ac pientissimus tradit Thomas Waldensis de Sacramentalibus titulo 1. Cap. 3.

Oportet etiam, ut labor cum fructu & utilitate fiat, operantes neque ignavia, nec nimia solitudine affici. Nam ignavia signum est animi torpentis; sollicitudo verò, si nimia sit, animum

perturbat, ut docuit Divus Bonaventura in Epistola ad quendam Magistrum innominatum. Et idem in Cap. 5. suæ Regule in hoc proposito plura damna refert. Alia etiam tradunt Regula Beati Francisci Expositores in dicto Cap. 5. Omnia tamen, quæ circa hoc dici possunt, prædicta Divi Basilius sententia, si rectè perpendatur, comprehenduntur.

Illud tamen unum superioribus addendum est, illis laboribus magis studendum esse, qui intra cellæ ambitum, aut saltem Monasterii claustra peragi possunt. Et hoc præcipuè in Ordine nostro. Nam alias hi labores sæpe distractionem patiunt, & spiritum non raro extinguere solent. Non tamen ob id subditi, si alii labores eis ab obedientia iungantur, eos contemere, aut non recipere audeant: ut rectè Divus Augustinus lib. de opere Monachorum, *Cuius exauclatur una obedientiæ oratio, quam decem milia contemptrium.*

D V B I V M V.

Qui sint, qui in Religionibus manibus laborare teneantur?

DE hoc Dubio copiosius disserit Divus Thomas 2. 2. questione 187. art. 3. 4. & in libro contra impugnantes Religionem Cap. 4. & noster Waldensis in Doctrinali sibi antiqua, libro 4. articulo primo, capite duodicesimo, & præcipuè articulo secundo à Cap. 2. 1. ubi, dum aliorum Patrum sententias refert, qui manuum labores suis monachis inungere, meminit huius Cap. Regula nostræ, & omnia ejus verba refert: & novissime ferè omnes hujus temporis controversarii, (inter quos doctissimi Bellarminus. Tomo primo libro secundo de Monachis à capite 41.) de hac re fuè & optime tractant. Nos verò breviter aliqua consiliuamus.

Primum est: *Religiosi ex lege naturali vel divina, præcisè loquendo, non plene tenentur manibus laborare, quam sæculares.* Probat hoc D. Thom. (ubi supra:) quia labor manuum vel ordinatur ad vitium quærendum, & sic nullos tenetur laborare, nisi qui aliud non potest sustentari: vel ordinatur ad excludendum vitium, & sic aliis laboribus occupati, à labore manuum excusantur: vel ordinatur ad eleemosynam faciendam, & sic labor manuum non cadit sub præcepto, nisi interveniente aliqua necessitate, cui sub præcepto aliquis subvenire teneatur: & sic non magis obligat Religiosos, quam sæculares: vel tandem potest ordinari ad macerationem carnis, & sic etiam non cadit sub præcepto, cum nullus alius vitis caro reprimi ac macerari possit. Quare, si Religiosi ex propria Regula non obligentur; ex lege divina vel naturali non magis laborare tenentur, quam sæculares. Sed hac ratione D. Thomæ comprehenduntur omnes alie, quas in hoc proposito ceteri Authores formare solent.

Dico secundò: *Ferè nulla est Religio, ubi aliquis manuum labor non præcipiatur, & ubi omnes ferè Religiosi non laborent, vel aliquo labore partim manuali, partim spirituali, uti sunt, qui divina peragunt ministeria: vel aliquo labore manuum, ut sunt reliqui canobiorum ministri: sua munera exequentes, ut rectè annotavit D. Bonaventura, in questione-*

quæstionibus super Regulam B. Francisci quæst. 11. dicitur autem: alii autem omnes, præter infirmos, laborant: alii in studio, ut fideles erudiant: alii in divino officio & laudibus Dei: alii in colligendis Eleemosynis pro sustentatione communi: alii in officio domesticis, infirmis & sanis ex injuncta obedientia ministrantes: quidam, qui sciunt artes mechanicas pro fratribus extraneis exercentes, sicut murus cooperantur inter se formice, & apes quidam per obedientiam missi, diversas terras perambulantes, cum nuntios alios idoneos non habeamus: & sic nullum impune permittitur otiosus.

Dico tertio: Ille, qui in Religione non laborat, neque alijs spiritualibus ministris deservire vult, si per suam professionem ad hæc deputatus existat, ut sunt omnes Clerici, seu Choristi: vel ministris corporalibus, quales sunt laici, qui ad hæc munera ex sua professione deputantur; peccat mortaliter, & facit contra justitiam. Quod evidenter ex hac ratione colligitur: quia per professionem sit quidam contractus inter Religionem, & profitentem, per quam illa Religioso omnia necessaria tam ad victum, quam ad vestitum promittit; ipse vero exercere suum munus, ad quod per professionem deputatur. Quare Navarr. Cap. 21. de oratione, num. 20. docuit, materiam principalem voti solemnis eorum, qui ad chorum sunt deputati, esse inservire Religioni in spiritualibus ministris. Et de laico idem omnino videtur dicendum: cum possit materiam solemnem voti illorum fuerit, exequi corporalia ministeria, ut nos latè ex Sylvestro, & alijs in Cap. 7. de Hæresibus Canonice diximus. Ex quibus constat, eos ex justitia teneri, actibus suæ professioni congruis Religioni servire, ac laborare.

Sed dices: Quando ista laborandi ignavia erit grave peccatum: Respondeo, quod in Chorista, quando officium divinum cum alijs, nulla legitima causa impediens, ex consuetudine omiserit recitare: aut Missam celebrare, si Sacerdos sit: & alias observantias Choristarum omnino & ex consuetudine neglexerit. In laico vero, quando nullo modo laborare, neque aliquo alio ministerio voluerit occupari. Ratio est: quia Religio eos ad hæc munera sub conditione conferendi illis necessaria recepit. Et hoc est, quod Divus Thomas 2. 2. quæstione 187. art. 4. ait de Religiosis, qui absque necessitate otiosi in monasteriis ex Eleemosynis vivere volunt, eos (scilicet) illicitè facere. Sentit ergo D. Thomas eos peccare, & cum materia gravis sit, peccatum erit grave & lethale. Ubi Divus Thomas refert D. Augustinum de operibus Monachorum, de his Religiosis loquentem, Si nolent operari, non manducant; his verbis significando, monasteria eos alere non teneri, quia ipsi nolentes laborare, pactum in professione statutum irritum fecerunt.

Et confirmatur: quia si, Religiosis laborantibus, & sua munera obeuntibus, Religio eis necessaria denegaret, sine dubio Prelati mortaliter peccarent, non alia ratione, nisi propter dictum pactum tacitè in professione initum: ergo, si ipsi non laborent, mortaliter peccant, dum ex bonis monasterii sustentari volunt. Hos autem peccare ratione scandalii, docet idem Divus Thomas dicto articulo 4. ad quintum, dum ait: Idem tamen scandalum imminere posse de his, qui facultatibus communibus otiose utuntur. Quæ verba pro otiosis fratribus valde notanda sunt.

Thom. à Jesu Oper. Tom. I.

Id autem in hac re etiam difficultate non caret, an similiter si ratione ingratitude peccent? Quia, cum vivant de Eleemosynis, quæ à Fidelibus ea intentione dantur (ut inquit Divus Thomas ubi supra) ut ipsi Religiosi liberius Religionis actibus insisterent possint, quorum cupiant esse participes, qui temporalia ministrant; videtur, quod hæc intentionem defraudent, & ex consequenti, quod à retributione collari beneficii, nempe, Eleemosynarum deficiant, ac proinde ingratitude culpam incurrant.

In hoc dubio Divus Thomas ibidem censet, Monachos à Religiosis actibus deficientes, illicitè uti Eleemosynis, propterea quod ea intentione à Fidelibus dantur: ubi Cajet. interpretatur, Divum Thomam loquutum fuisse de peccato ingratitude: & sic ipse ibi latè docet, quemlibet Religiosum, qui Religionis actibus, qui sunt sub præcepto, non studet, peccare mortaliter ingratitude peccato: si vero deficiat tantum ab actibus, qui non sunt sub præcepto, peccare venialiter peccato ingratitude: & hæc Cajetani Doctrinam communiter receptam video. Pro qua facit Divi Gregorii dictum lib. 2. Epistol. Cap. 42. ubi inquit: Considerate, quantum peccatum est, ut ex aliena oblatione DEUS vobis alimentum transferret, & vos mandata DEI discere negligatis.

Nobis vero in hoc non placet sententia Cajetani, in quantum asserit, transgredientes præcepta, quæ sunt in Religione, peccare mortaliter peccato ingratitude: venialiter vero, si alia mandata prætereant. Nam vel Cajetanus loquitur de eo, qui transgreditur unum aut plura præcepta, & in hoc casu non video ex qua parte incurrat peccatum ingratitude, si alia adimpleat, quibus sufficienter benefactoribus retribuit: vel quia semel, per breve tamè tempus, omnia transgreditur, & in hoc non est notabilis ingratitude. Quia cum alijs temporibus exercitijs Religionis studeat, sufficienter acceptam Eleemosynam compensat: vel denique ex consuetudine omnia sui muneris ministeria omittit, & tunc non contra gratitudinem, sed contra justitiam (ut supra diximus) mortaliter peccabit. Quod ea ratione confirmatur: quia vel sæculares Eleemosynas conferunt, ut Religiosi liberius suo muneri ac professioni incambant, & tunc, si ab hujus adimplerione deficient, non contra gratitudinem, sed contra justitiam peccant: vel Eleemosynas præbent, ut temporalia metentes, spiritualia percipiant, & tunc, etiam si ex consuetudine aliquis Religiosus in particulari sua munera negligat, adhuc non peccabit mortaliter, peccato ingratitude, quia licet ipse à retributione deficiat, totum tamen corpus Communitatis nunquam à retributione deficit. Quare, cum communitatis sit quæ propriè beneficium accipit: ipsa quoque retribuet, & tenetur. Et sic in omnibus Religiosis sunt sacrificia, orationes, & alia pro benefactoribus oblationes. Quare contra gratitudinem Religiosi otiositati vacantes mortaliter non peccant: quamvis fortè à veniali non excusentur. Peccant tamen (ut dictum est) contra justitiam, si aliquo labore vel corporali vel spirituali (eo modo, quo supra explicatum est) possimum verò fratres laici, laborare non student. D. Augustinus c. 25. de operibus Monachorum, eos obligat ad operandum: de quo videndus est Waldensis in

Bbb

Doctri

Doctrinali, ut supra Cap. 30. & Bellarmin. dicto Cap. 41. versic. itaque, qui, saltem hos fratres à labore manuum excutare non audent: & Sylvest. verb. (Hera) §. 3. ait, eos esse in statu periculo-

so, quando circa exercitia corporalia sunt negligenter. Ex dictis ergo constat, qui sunt, qui laborare, & quibus laboribus in Religionem teneantur.

CAPUT XV.

De silentio Fratrum.

TEXTVS.

Commendat autem Apostolus silentium, cum in eo precipit operandum: & quem admodum Propheta testatur, Cultus iustitia silentium est: & rursus, In silentio & spe erit fortitudo vestra. Ideoque statuimus, ut dicto Completorio silentium teneatis, usque ad Primam dictam sequentis diei. Alio vero tempore licet silentij non habeatur observantia tanta, diligentius tamen à multiloquio caveatur. Quoniam (sicut scriptum est, & non minus experientia docet) In multiloquio peccatum non deerit: &, Qui in se consideratus est ad loquendum, sentiet mala. item: Qui multis utitur verbis, laedit animam suam: & Dominus ait in Evangelio: de omni verbo otioso, quod loquuti fuerint homines, reddet rationem de eo in die iudicij. Facias ergo unusquisque scateram verbis suis, & cor franos rectos ori suo, ne forte labatur & cadat in lingua sua, & insanabilis sit casus eius ad mortem, custodiens cum Propheta vias suas, ut non delinquat in lingua sua: & silentium, in quo cultus iustitia est, diligenter & caute studeat observare.

GLOSSA III.

Secundum præceptum, quod inter exhortationes repetitur, de silentio tractat. Hoc autem in Regula non exhortationem, sed præceptum esse, expressè patet ex illis verbis, Ideoque statuimus, &c. quæ non consilium, sed mandatum sonant. Secundò, quia hic articulus præcedit, & pòtè fuit mitigatus ab Innocentio IV. Tertio, quia ita consuetudine, & communi Ordinis consensu ab eo ibi receptum est, ut nullus unquam de hoc dubitaret.

In hoc Cap. circa silentium duo statuuntur: primum est, ut dicto Completorio, usque ad Primam dictam sequentis diei, silentium observetur: secundum verò, quod licet extra prædicta tempora ita arctè silentium non observetur; diligenter tamen multiloquium caveatur. Cum hoc Cap. Regula consonat & Benedictus Cap. 42. Regula: Omni tempore (ait) silentium debent studere monachi, maxime verò nocturnis horis. Et infra: Et exeuntes à Completorio, nulla sit licentia denuo cuiquam loqui aliquid, excepto, si necessitas hospitum supervenerit, vel Abbas alicui aliquid iusserit.

Circa primam partem sciendum est, olim in Regula Alberti majorem fuisse silentij observantiam: ita enim in illo cautum erat: Statuimus, ut ab hora vespertina, usque in horam tertiam sequentis diei silentium teneatis, nisi forte necessitas, vel causa rationalis, aut licentia Prioris silentij interrumpat. Hæc Albertus. Innocentius igitur IV. hoc statutum temperavit, ut solum à dicto Completorio, usque ad Primam dictam sequentis diei silentium observetur. Ex alia verò parte illa permissio, quæ in Regula Alberti continebatur, nempe, Nisi forte necessitas, vel causa rationalis, aut licentia Prioris silentium interrumpat, ab eo sublata est: & absolute, sine ullo alio temperamento, silentium à dicto Completorio, usque ad Primam dictam sequentis diei, servari decrevit.

Secundò notandum est, Regulam à dicto Completorio, & non ab hora Completorii, silentium statuere: ex quo clarè fit, quamvis hora debita Completorii transacta sit, si tamen à Communitate Completorium non fuerit recitatum, silentium non obligare. Et idem etiam censendum est, si ante horam consuetam dicatur; ex tunc (scilicet) obligare.

Tertio quaeritur, an occurrere solemnitate aliqua, vel alia rationabili causa possit Completorium (ne silentium frangatur) usque ad decimam, vel undecimam noctis horam differri: vel (quod ab aliquibus observari videmus,) licite fiat, ut hora competentis duo vel tres Communitatis fratres hoc officium in choro persolvant, & postea omnes idem officium in choro dicant: ut illi intentioni Ecclesie satisficiant, & hora debita officium persolvatur; hi verò Completorium, (quod ipsi de silentio vocant) adimpleant: & dicto hoc, silentium teneatur?

Respondeo, quod, existente aliquando causa rationabili, non erit peccatum, Completorium aliquantulum differri: imò etiam si causa rationabilis non adsit, si ratio fiat, non erit peccatum mortale, ex his, quæ supra de Horis Canonicis diximus. Et credo convenientius fieri, ut, rationabili causa existente Completorium differatur, quam dispensare, ut, dicto Completorio, Communitas confabulari possit. Illud verò, quod ab aliquibus de duplici Completorio fingitur, sine fundamento videtur. Quod, cum Regula absolute post dictum Completorium obliget, sic urgeri potest. Vel hoc officium, quod à duobus vel tribus recitatur, est verè officium Completorii, & tunc eo dicto, Regula obligat; nam absolute in ea habetur, ut dicto Completorio silentium teneatur: vel non est verè officium Completorii, & sic frustra recitabitur, ad satisfaciendum horis debitis, ab Ecclesia ad officia divina deputatis.

Tum